

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

15 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 15 października 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej M.R. i A.A.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie V Wydział Cywilny

z 3 grudnia 2018 r., VI ACa 469/18,

w sprawie z powództwa M.R. i A.A.

przeciwko Syndykowi masy upadłości Bank

o zasiedzenie

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Roman Trzaskowski

Władysław Pawlak

Karol Weitz

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 3 grudnia 2018 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił
apelację powodów M.R. i A.A. od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 28

marca 2018 r., oddalającego ich powództwo przeciwko Bank S.A. w W., którym domagali się zasądzenia na ich rzecz kwoty 173.546,64 zł. obejmującej: kwotę 78.897,27 zł nienależnie zapłaconych odsetek karnych z tytułu Umowy Pożyczki Finansowej [...] nr [...] wraz ze skapitalizowanymi odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 23 marca 2012 r. do dnia wniesienia pozwu w kwocie 27.931,80 zł (oraz dalszymi odsetkami ustawowymi za opóźnienie do dnia zapłaty), kwotę 14.609,28 CHF z tytułu zwrotu nadpłaty powstałej w wyniku bezpodstawnego zarachowania przez pozwanego jako odsetek karnych kwot płaconych przez powodów w złotych polskich z tytułu rat ww. pożyczki, wraz ze skapitalizowanymi odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 28 sierpnia 2012 r. do dnia wniesienia pozwu w kwocie 4.349,96 CHF (oraz dalszymi odsetkami ustawowymi za opóźnienie do dnia zapłaty), a także odsetek ustawowych od ww. odsetek od dnia złożenia pozwu do dnia zapłaty.

Sądy ustaliły m.in., że w dniu 20 sierpnia 2008 r. między poprzednikiem prawnym pozwanego – Bank S.A. w W. (dalej – „Bank”) - a powodami („Pożyczkobiorcy”) została zawarta bliżej oznaczona umowa pożyczki indeksowanej kursem franka szwajcarskiego („Umowa”), której integralną częścią był m.in. Regulamin Kredytu Finansowego Banku („Regulamin”). Mocą Umowy Bank udzielił powodom pożyczki w kwocie 456.750 zł indeksowanej kursem CHF, na dowolny cel w wysokości 450.000 zł., na dowolny rachunek wskazany przez Pożyczkobiorcę w „Dyspozycji Uruchomienia Środków” (§ 2 Umowy).

Okres pożyczki strony określiły na 36 miesięcy od dnia jej wypłaty, zastrzegając, że ostateczny termin spłaty jest tożsamy z terminem płatności ostatniej raty odsetkowej (§ 2 ust. 3 Umowy). W myśl § 2 ust. 4 Umowy okres pożyczki mógł zostać przedłużony o kolejne 36 miesięcy - po dostarczeniu przez Pożyczkobiorcę do Banku dokumentacji wymaganej przez Bank do podjęcia decyzji - co wymagało zawarcia aneksu do Umowy. Ponadto stosownie do § 16A ust. 1-3 Regulaminu przedłużenie spłaty kredytu na kolejne 36 miesięcy (na które Bank mógł - na wniosek Pożyczkobiorcy - wyrazić zgodę) działało od miesiąca następującego po miesiącu wydania przez Bank pozytywnej decyzji dotyczącej zastosowania przedłużenia spłaty pożyczki.

Spłata kapitału miała nastąpić jednorazowo na koniec okresu kredytowania (§ 14 ust. 2 i 3 Regulaminu), natomiast odsetki były naliczane za każdy dzień korzystania z pożyczki w wysokości 1/360 stopy procentowej i płatne w cyklu miesięcznym (§ 5 ust. 4 i 5 Umowy).

Stosownie do § 5 ust. 1 Umowy oprocentowanie pożyczki było zmienne, stanowiąc sumę obowiązującej stawki referencyjnej 3M LIBOR dla CHF i stałej marży Banku wynoszącej 2,25%. Od zadłużenia przeterminowanego Bank naliczał odsetki w wysokości określonej w Regulaminie (§ 5 ust. 6 Umowy). W przypadku niespłacenia przez Pożyczkobiorcę w terminie wierzytelności Banku po upływie okresu wypowiedzenia Umowy, niespłacona kwota stawała się zadłużeniem przeterminowanym (w tym kapitałem przeterminowanym), a od kapitału przeterminowanego Bank pobierał odsetki od należności przeterminowanych, do dnia poprzedzającego spłatę zadłużenia przeterminowanego, w wysokości określonej w Regulaminie (§ 5 ust. 7 Umowy). Zgodnie zaś z § 17B1 Regulaminu w przypadku niespłacania przez Pożyczkobiorcę w terminie raty spłaty wynikającej z umowy kredytu (pożyczki) (ust. 1.1) lub wierzytelności Banku z tytułu umowy kredytu (pożyczki) po upływie okresu wypowiedzenia Umowy (ust. 1.2), niespłacana kwota stawała się zadłużeniem przeterminowanym, w tym kwota kapitału traktowana była jako kapitał przeterminowany (ust. 1). Wysokość stopy procentowej dla pożyczek przeterminowanych wynosiła czterokrotność oprocentowania kredytu lombardowego (ust. 2).

Spłata pożyczki miała następować zgodnie z harmonogramem spłat stanowiącym załącznik do Umowy (§ 14 ust. 7 Regulaminu). W przypadku pożyczki indeksowanej kursem waluty obcej, harmonogram ten był wyrażony w walucie obcej, a kwota raty odsetkowej obliczana według kursu sprzedaży dewiz, obowiązującego w Banku na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów z dnia spłaty, chyba że Umowa stanowiła inaczej (§ 14 ust. 10 Regulaminu).

Zgodnie z §16B ust. 1 i 4 Regulaminu Pożyczkobiorca miał prawo wystąpić o zmianę waluty po zawarciu Umowy, a zmiana taka wymagała podpisania aneksu do Umowy.

Bank miał prawo wypowiedzieć Umowę z zachowaniem 30-dniowego okresu wypowiedzenia w przypadku: niedotrzymania przez Pożyczkobiorcę któregośkolwiek z warunków udzielenia pożyczki; niewykonania lub nieterminowego regulowania przez pożyczkobiorcę zobowiązań wobec Banku, gdyby Pożyczkobiorca zalegał w całości lub w części z zapłatą dwóch rat pożyczki i mimo wezwania do zapłaty nie spłacił zaległości w terminie 7 dni (§ 18 ust. 8 Regulaminu).

W dniu 22 grudnia 2009 r. strony zawarły Aneks do Umowy („Aneks z 2009 r.”), w którym zgodnie oświadczyły (§ 1), że Bank udzielił Pożyczkobiorcy na podstawie Umowy pożyczki indeksowanej do waluty CHF w kwocie 725.725,00 zł., do której w dniu 16 września 2008 r. został zawarty Aneks nr 1 (ust. 1), że na dzień sporządzenia Aneksu z 2009 r. saldo zadłużenia Pożyczki wyrażone w walucie CHF wynosiło 360.487,75 CHF (ust. 2) i że Aneksem z 2009 r. zmieniają rodzaj Pożyczki z indeksowanej do waluty CHF na Pożyczkę walutową w walucie CHF, zachowując saldo ustalone na dzień sporządzenia tego Aneksu, określone w ust. 2 (ust. 3).

Na mocy § 1 ust. 4 Aneksu z 2009 r. skreślono dotychczasową treść § 3 ust. 2 Umowy i w to miejsce postanowiono: „W celu ewidencjonowania Pożyczki, Bank otworzył Rachunek Pożyczki w walucie CHF. Rachunek Pożyczki jest rachunkiem technicznym prowadzonym przez Bank na rzecz Pożyczkobiorcy, jest nieoprocentowany, Pożyczkobiorca nie może wydawać żadnych dyspozycji obciążających Rachunek Pożyczki. Jeżeli w dniu dokonania całkowitej spłaty Pożyczki na Rachunku Pożyczki pozostaną środki Bank przekaże je na rachunek Pożyczkobiorcy prowadzony w Banku po wcześniejszym przeliczeniu ich z waluty CHF na PLN po kursie sprzedaży waluty obowiązującym w Banku w tym dniu. Rachunek Pożyczki jest zamykany automatycznie w dniu całkowitej spłaty Pożyczki”. Skreślono również dotychczasową treść § 4 ust. 3 Umowy (stanowiącą, że spłata wszelkich zobowiązań z tytułu Umowy będzie dokonywana w złotych na Rachunek Pożyczki) i w to miejsce postanowiono, że spłata wszelkich zobowiązań z tytułu Umowy dokonywana będzie w walucie CHF z Rachunku Pożyczki, że w celu dokonania spłaty Pożyczki Pożyczkobiorca winien zapewnić odpowiednią ilość środków na Rachunku w PLN, że w dniu zapadalności raty Bank zarachowuje środki znajdujące się na Rachunku PLN na spłatę Pożyczki stosując do wyliczenia należnej raty wyrażonej w CHF średni kurs NBP z godziny 12:00 z dnia wymagalności raty,

w taki sposób, że środki znajdujące się na Rachunku w PLN, po przeliczeniu na CHF przy zastosowaniu ww. średniego kursu NBP, Bank przeleje na Rachunek Pożyczki (§ 1 ust. 5 Aneksu z 2009 r.). Metodę ustalenia wysokości rat spłaty oraz warunki aktualizacji Harmonogramu Spłat określał Regulamin (§ 1 ust. 6 Aneksu z 2009 r.).

W § 1 ust. 7 Aneksu postanowiono, że zmiany oprocentowania (na podstawie którego wyliczane są raty, spłaty i bieżące saldo zadłużenia), w szczególności wynikające ze zmiany stawki referencyjnej, oraz odsetki karne określa Regulamin, że Bank ma prawo do odsetek obliczonych od kwoty Pożyczki wypłaconej przez Bank i niespłaconej przez Pożyczkobiorcę, że od zadłużenia przeterminowanego Bank nalicza odsetki w wysokości określonej w Regulaminie, że w przypadku niespłacenia przez Pożyczkobiorcę w terminie wierzytelności Banku z tytułu Umowy po upływie okresu wypowiedzenia Umowy, niespłacona kwota staje się zadłużeniem przeterminowanym, w tym kwota kapitału jako kapitał przeterminowany. Od kapitału przeterminowanego Bank pobiera odsetki od należności przeterminowanych, do dnia poprzedzającego spłatę zadłużenia przeterminowanego. Wysokość odsetek określa Regulamin.

Pożyczkobiorcy w 36-miesięcznym okresie obowiązywania Umowy dokonali spłaty 36 rat odsetkowych zgodnie z postanowieniami łączącego ich z Bankiem stosunku prawnego.

Przed upływem terminu obowiązywania Umowy, tj. przed dniem 7 sierpnia 2011 r., Pożyczkobiorcy zaczęli się starać o przedłużenie obowiązywania Umowy Pożyczki na kolejny czas określony aneksem, jednakże przed tym dniem aneks nie został zawarty, w związku z czym Umowa wygasła.

Na dzień wygaśnięcia Umowy Pożyczkobiorcy nie zapewnili na rachunku spłaty środków pieniężnych w wysokości umożliwiającej jednorazową spłatę pożyczonego kapitału, tj. zapłatę tzw. „raty balonowej”.

W dniu 17 listopada 2011 r. między Bankiem a powodami został zawarty Aneks do Umowy z 20 sierpnia 2008 r. wraz z późniejszymi zmianami („Aneks z 2011 r.”). Zgodnie z § 1 tego Aneksu strony ustaliły, że okres pożyczki wynosi 47 miesięcy, licząc od dnia wypłaty pożyczki, z zastrzeżeniem, że ostateczny

termin spłaty pożyczki jest tożsamy z terminem płatności ostatniej raty odsetkowej zgodnie z harmonogramem spłat. W myśl § 4 Aneks wszedł w życie z dniem 25 listopada 2011 r. i zgodnie z wolą stron wywoływał skutki prawne wyłącznie na przyszłość. Strony zgodnie przyjęły, że w okresie od 8 sierpnia 2011 r. do 25 listopada 2011 r. nie wiązała ich żaden stosunek prawny. Aneks z 2011 r. obowiązywał do 7 lipca 2012 r.

Bank naliczył Pożyczkobiorcom za okres opóźnienia w spłacie pożyczonego kapitału, tzw. „raty balonowej” wynoszącej 365.895,07 CHF - przypadający od 8 sierpnia 2011 r. do 25 listopada 2011 r. - odsetki karne od przeterminowanego zadłużenia w łącznej wysokości 26.100,51 CHF.

Pismem z dnia 28 listopada 2011 r. Bank, w związku z wejściem w życie w dniu 25 listopada 2011 r. Aneksu z 2011 r. wydłużenia okresu kredytowania, po terminie wymagalności kredytu, wezwał Pożyczkobiorców do zapłaty odsetek karnych w kwocie 26.100,51 CHF, wskazując, że przedmiotowa kwota zostanie dodana do najbliższej raty kredytu widniejącej w harmonogramie spłat.

Pismem z dnia 22 grudnia 2011 r. Bank odmówił Pożyczkobiorcom anulowania odsetek karnych, wskazując, że ich wysokość na dzień 22 grudnia 2011 r. wynosi 22.834,13 CHF. Różnica w wysokości spornego zadłużenia przeterminowanego, w stosunku do pisma z dnia 28 listopada 2011 r., wynikała z zaliczenia przez Pożyczkodawcę na poczet tejże należności wpłat dokonanych przez Pożyczkobiorców w okresie od 8 sierpnia 2011 r. do 25 listopada 2011 r.

Postępowanie reklamacyjne zainicjowane przez Pożyczkobiorców nie odniosło żadnego skutku. Odnosząc się do zarzutu wprowadzenia Pożyczkobiorców w błąd przez pracownika Banku, wskazano, iż pracownik informował wyłącznie o procedurze przedłużenia Umowy na kolejny okres, lecz nie informował o tym, że Umowa będzie automatycznie przedłużona na dotychczasowych warunkach.

Pismem z dnia 23 marca 2012 r. Pożyczkobiorca poinformował Bank, że dokonał przelewu w kwocie 78.897,27 zł., co stanowi równowartość spłaty

22.837,00 CHF zadłużenia na dzień 23 marca 2012 r. Zapłata tej kwoty nastąpiła z zastrzeżeniem zwrotu.

Stosunek prawny łączący strony, o treści wynikającej z Aneksu z 2011 r. oraz Regulaminu, wygasł z dniem 7 lipca 2012 r.

W dniu 11 lipca 2012 r. między Bankiem a powodami został zawarty Aneks do Umowy z dnia 20 sierpnia 2008 r., wraz z późniejszymi zmianami („Aneks z 2012 r.”). Zgodnie z § 1 tego Aneksu strony ustaliły, że okres pożyczki wynosi 58 miesięcy, licząc od dnia spłaty pierwszej raty pożyczki, z zastrzeżeniem, że ostateczny termin spłaty pożyczki jest tożsamy z terminem płatności ostatniej raty odsetkowej zgodnie z harmonogramem spłat. Termin ostatecznej spłaty pożyczki uzgodniono na dzień 7 czerwca 2013 r. Strony w dalszym ciągu wiązał Regulamin. Aneks z 2012 r. wszedł w życie 2 sierpnia 2012 r. i wywierał skutki wyłącznie na przyszłość. Stron w okresie od 7 lipca 2012 r. do 2 sierpnia 2012 r. nie wiązał żaden stosunek umowny.

Bank naliczył Pożyczkobiorcom za okres opóźnienia w spłacie pożyczonego kapitału, tzw. raty balonowej wynoszącej 363.840,54 CHF - przypadający od 7 lipca 2012 r. do dnia częściowej spłaty 31 lipca 2012 r. - odsetki karne od przeterminowanego zadłużenia w łącznej wysokości 5.548,67 CHF.

W piśmie z dnia 7 sierpnia 2012 r. Pożyczkobiorca wskazał, że w dniu 25 maja 2012 r. wysłał wniosek o przedłużenie Umowy do września 2012 r., tj. do czasu, kiedy kończyła się ostatnia lokata bankowa, w którą zainwestowano środki pochodzące z pożyczki. Powodowie wskazali również, że zostali obciążeni odsetkami karnymi, które ich zdaniem były bezpodstawne, bo Umowa nigdy nie została wypowiedziana. W rezultacie zostali obciążeni za opieszałość w sporządzeniu aneksu.

W dniu 13 maja 2013 r. strony zawarły kolejny Aneks do Umowy wraz z późniejszymi zmianami, w którym potwierdzono wysokość salda Pożyczki na dzień zawarcia Aneksu („Aneks z 2013 r.”). Strony Ustaliły termin spłaty Pożyczki na 70 miesięcy od dnia spłaty pierwszej raty zgodnie z Harmonogramem Spłat. Pożyczkobiorca, dokonał spłaty Umowy Pożyczki zgodnie z ww. ustaleniami.

Przyjmując założenie, iż po upływie pierwotnych 36 miesięcy, Umowa Pożyczki wygasła, Bank zaś miał prawo do obciążania Pożyczkobiorcy odsetkami karnymi od ostatniej 36 raty kapitałowej („balonowej”), w związku z postawieniem

jej w stan wymagalności, mając na względzie wpłaty dokonane przez Pożyczkobiorcę, Bank dokonał prawidłowego rozliczenia Umowy. Na łączne zadłużenie Pożyczkobiorcy w kwocie 31.691,87 CHF powstałe w okresie nieistnienia łączącego strony stosunku prawnego, tj. od 9 sierpnia 2011 r. do 25 listopada 2011 r. oraz od 7 lipca 2012 r. do 31 lipca 2012 r., składały się odpowiednio kwoty 26.100,76 CHF oraz 5.591,11 CHF.

Zakładając natomiast, że Bank po wygaśnięciu łączących strony stosunków prawnych - tj. od 9 sierpnia 2011 r. do 25 listopada 2011 r. oraz od 7 lipca 2012 r. do 31 lipca 2012 r. - nie posiadał prawa do obciążania Pożyczkobiorcy odsetkami karnymi od raty kapitałowej, Pożyczkobiorca dokonał nadpłaty Pożyczki w łącznej kwocie 31.691,87 CHF, co stanowiło równowartość 109.972,60 zł.

W oparciu o te ustalenia Sądy obu instancji zgodnie uznały, że Umowa mogła być przedłużana, co jednak nie następowało automatycznie, lecz wymagało porozumienia stron – co odzwierciedlały zawarte aneksy – i wiązało się z koniecznością przejścia przez Pożyczkodawców określonej procedury związanej z posiadaniem stosownych zabezpieczeń i ich weryfikacji przez Bank. Kwestie te zostały określone Umową w sposób precyzyjny i nie budzący żadnych wątpliwości, bez potrzeby wykładni.

Sądy zgodnie oceniły też jako irrelewantne to, że Umowa musiała zostać aneksowana, gdyż środki z niej uzyskane były inwestowane w Banku (Sąd Okręgowy uznał, że bez znaczenia dla rozstrzygnięcia pozostawała kwestia przyczyn, dla których oba Aneksy zostały zawarte po wygaśnięciu łączącego strony stosunku prawnego). Sąd odwoławczy zwrócił uwagę, że z brzmienia Umowy wynika wyraźnie, iż pożyczka została udzielona na dowolny cel i to powodowie zdecydowali, w jaki sposób ją wykorzystać, w szczególności zaś zdecydowali się na zainwestowanie środków z Pożyczki w produkty bankowe oferowane przez Bank. To, że produkty te nie były ze sobą powiązane, było przesądzone przez fakt, iż okres, na jaki udzielona została Pożyczka, nie pokrywał się z okresem dokonanej inwestycji, z czym wiązała się konieczność kilkukrotnego aneksowania Umowy. Powodowie powinni też mieć pełną świadomość, że przedłużenie okresu trwania

Pożyczki uzależnione jest od spełnienia szeregu wymagań określonych Umową i Regulaminem.

Za kluczowe dla rozstrzygnięcia sprawy Sąd Apelacyjny uznał zgodne twierdzenie stron – podtrzymywane przez powodów przez cały tok postępowania, także w kontekście rozważań nad interpretacją postanowień Aneksów jako zmierzających do zapewnienia ciągłości umowy - że w okresie od 9 sierpnia 2011 r. do 25 listopada 2011 r. oraz od 7 lipca 2012 r. do 2 sierpnia 2012 r. nie wiązała ich żaden stosunek prawny, a jednocześnie w dyspozycji powodów w tych okresach pozostawały niespłacone środki z udzielonej im pożyczki. Skoro zaś powodowie nie dokonali w terminie spłaty pożyczki i pozostawali w opóźnieniu, Bankowi należały się odsetki, przy czym – zgodnie z § 17B1 ust. 1 Regulaminu, który powodowie zaakceptowali - chodziło o odsetki karne. Wprawdzie z § 5 ust. 7 Umowy wynikało, że niespłacona w terminie wierzytelność stawała się zadłużeniem przeterminowanym (w tym kapitałem przeterminowanym) oprocentowanym odsetkami od należności przeterminowanych dopiero po upływie okresu wypowiedzenia Umowy – co w oderwaniu od pozostałych postanowień mogło wywoływać wątpliwości interpretacyjne - jednakże stosownie do § 17B1 ust. 1.1 Regulaminu zadłużeniem przeterminowanym była także niespłacona w terminie rata kredytu. Sąd odwoławczy wyjaśnił, że zgodnie z Umową ostatnia rata, tj. ta, która nie została spłacona w terminie, była tzw. ratą balonową i wiązała się z koniecznością spłaty całości pożyczonego kapitału. W momencie, kiedy Umowa przestała wiązać strony, bo wygasła, roszczenie stało się przeterminowane i wymagalne, a od takiego, Bank miał prawo do naliczania odsetek karnych.

Wykładnię zakładającą, że Bank ma prawo do naliczania odsetek karnych jedynie w przypadku wypowiedzenia umowy, Sądy uznały zgodnie za nielogiczną. Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, że w ww. okresach Umowa wygasła i nie wiązała stron, w związku z czym trudno zakładać, iż istniała możliwość jej wypowiedzenia. Wypowiedzenie służy jednak zakończeniu stosunku prawnego, najczęściej w przypadku niewywiązywania się jednej ze stron ze swoich obowiązków.

W ocenie Sądu odwoławczego nie było także podstaw do przyjęcia, że odsetki karne powinny być naliczane w złotych, a nie we frankach szwajcarskich. Skoro

w Aneksie z 2009 r. strony dokonały zmiany Umowy w zakresie waluty i uzgodniły, że rozliczeń będą dokonywać we franku szwajcarskim (CHF), to również odsetki powinny być naliczane w tej walucie. W związku z tym niezasadne były zarzuty apelacji dotyczące naruszenia art. 385 k.c. i art. 385¹ k.c.

Sąd *ad quem* zgodził się także z zapatrywaniem Sądu pierwszej instancji, że Aneksy miały wywoływać skutki na przyszłość, a o tym, iż nie chodziło w nich o odnowienie, świadczy okoliczność, że strony w ogóle nie odnosiły się w nich do powstałego roszczenia o odsetki w okresie, w którym nie łączył ich stosunek prawny (w szczególności nie przewidywały ich umorzenia). Gdyby Bank zamierzał dokonać nowacji, nie wzywałaby powodów do uiszczenia odsetek karnych. Ponadto zgodnie z art. 506 § 2 k.c. w razie wątpliwości poczytuje się, że zmiana treści dotychczasowego zobowiązania nie stanowi odnowienia.

Sądy stwierdziły ponadto jednomyślnie, że nawet gdyby Bankowi nie przysługiwały odsetki karne, przysługiwałyby mu co najmniej odsetki ustawowe na podstawie art. 481 § 1 k.c., gdyż w okresach, w których strony nie łączył żaden stosunek prawny, powodowie nie spłacili ostatniej raty pożyczki, dysponowali środkami należącymi do Banku i opóźniali się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego. W takim zaś przypadku powództwo należało uznać za niewykazane co do wysokości, gdyż powodom przysługiwałoby roszczenie o zapłatę różnicy między kwotą nienależnie pobranych przez Bank odsetek karnych (wyliczonych przez biegłego), a kwotą odsetek ustawowych za opóźnienie w spłacie pożyczzonego kapitału, a Sąd nie posiadał wiadomości specjalnych pozwalających na wyliczenie kwoty odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty pożyczzonego kapitału w przedmiotowych przedziałach czasowych, z przyjęciem założeń określonych w treści uzasadnienia pozwu.

Sąd Okręgowy, którego oceny prawne zostały zaakceptowane przez Sąd Apelacyjny, uznał również za chybioną alternatywną podstawę faktyczną roszczeń, zakładającą, że skoro pożyczka została udzielona w złotych polskich to Aneks nr 1, w którym strony ustaliły saldo pożyczki wyrażone w walucie CHF, nie stanowi skutecznego uznania długu w kwocie 360.487,75 CHF, a tym samym pozwany nie mógł pobrać od Pożyczkobiorcy, równowartości kwoty dochodzonej

w niniejszym postępowaniu. Zauważył bowiem, że z brzmienia Aneksu z 2009 r. jednoznacznie wynika, iż kwota 360.487,75 CHF stanowiła równowartość kwoty pożyczki wyrażonej w walucie indeksacyjnej, co oznacza, że powodowie nie uznali długu w CHF, ale dług w złotych polskich jedynie wyrażony w CHF. Ponadto zgodnie z § 16B Regulaminu Pożyczkobiorca miał prawo wystąpić o zmianę waluty po zawarciu Umowy, co wymagało podpisania aneksu i nastąpiło w Aneksie z 2009 r., w którym strony zgodnie oświadczyły, że zmieniają rodzaj Pożyczki z indeksowanej do waluty CHF na Pożyczkę walutową w walucie CHF, zachowując saldo Pożyczki ustalone na dzień sporządzenia Aneksu określone w § 1 ust. 2 (§ 1 ust. 3). W następstwie zadziałania klauzuli indeksacyjnej, w momencie zawarcia Aneksu doszło do zaistnienia skutku zbliżonego do nowacji zobowiązania, w związku z czym w miejsce pierwotnego zobowiązania do zwrotu wskazanej w umowie kwoty w złotych, powstało zobowiązanie do zwrotu równowartości tej kwoty w walucie CHF. Nie zachodzi zatem żadna sprzeczność między poszczególnymi zapisami Aneksu, Umowy czy też treścią art. 720 k.c.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wnieśli powodowie, zaskarżając go w całości. Zarzucili naruszenie prawa materialnego, tj. art. 65 § 2 k.c. i art. 353¹ k.c.; art. 353 § 1 w związku z art. 65 §§ 1 i 2 k.c.; art. 385 § 2 zd. 2 oraz art. 385¹ § 1 zd. 1 i § 2 k.c. i art. 3 ust. 1, art. 5 zd. 2 oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 65 §§ 1 i 2 k.c.; art. 385¹ § 1 zd. 1 w związku z art. 385¹ § 2 k.c., z art. 3 ust. 1 i z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, jak również naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 386 § 4 k.p.c. Wnieśli o zmianę wyroku Sądu Apelacyjnego i orzeczenie zgodnie z powództwem ewentualnie uchylenie w całości wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, a ponadto – o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, ewentualnie o pozostawienie Sądowi Apelacyjnemu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kluczowe znaczenie dla powodzenia skargi kasacyjnej miał zarzut dotyczący nierozpoznania zarzutu apelacji, wskazującego na obowiązek badania przez sąd nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, oraz związany z nim zarzut naruszenia

art. 385¹ § 1 zd. 1 w związku z art. 385¹ § 2 k.c., z art. 3 ust. 1 i z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez niezbadanie z urzędu skuteczności postanowień umowy i regulaminu przewidujących (m.in.) indeksację opartą na dowolnej tabeli banku i narażającą klienta na nieograniczone ryzyko walutowe. Skarżący zwrócili uwagę, że w zarzucie piątym apelacji wskazywali na nieuczciwy charakter m.in. postanowień umownych dotyczących indeksacji kwoty głównej pożyczki, wpływających na wysokość i walutę roszczeń odsetkowych Banku, będących przedmiotem sprawy, czego Sąd odwoławczy w ogóle nie rozważył. Ich zdaniem nieuczciwe warunki umowne zawarte (m.in.) w § 4 ust. 2 w związku z § 3 ust. 8 i § 4 ust. 5 Umowy w związku z §§ 14 ust. 7 i 14 ust. 10 Regulaminu oraz § 1.5 Aneksu z 2009 r., dotyczące indeksacji walutowej kwoty pożyczki, jako dotknięte dyskrecjonalnością pozwanego jako wierzyciela, nie wiążą powodów, co Sąd *meriti* powinien wziąć pod uwagę z urzędu.

W związku z tym trzeba stwierdzić, że Sąd Apelacyjny w istocie nie ustosunkował się do zarzutu piątego apelacji (uzasadnienie nb. 34), w którym powodowie wywiedli m.in., iż harmonogramy spłat w walucie indeksacji były przezeń generowane jednostronnie, z odniesieniem do dowolnie ustalanego przez bank kursu kupna CHF z dnia wypłaty pożyczki i kursu sprzedaży z dnia spłaty (§ 4 ust. 2 w związku z § 3 ust. 8 i § 4 ust. 5 Umowy w związku z § 14.10 Regulaminu). Bezskuteczność zaś § 4 ust. 2 w związku z § 3 ust. 8 i § 4 ust. 5 Umowy w związku z §§ 14 ust. 7 i 14 ust. 10 Regulaminu Sąd był zobowiązany wziąć pod uwagę z urzędu. Zwracali też uwagę, że odniesienie w § 1 ust. 5 Aneksu z 2009 r. do kursu NBP usunęło tylko jeden element z tej dowolności, tj. dowolność kursu sprzedaży z dnia spłaty raty. Natomiast dowolność kursu kupna z dnia wypłaty pożyczki pozostała decydującym elementem ustalania wysokości salda kredytu przeliczanego następnie przez kurs NBP. Tak ustalona wysokość raty pożyczki pozostała więc ustalana dowolnie.

Rozpatrzenie tego zarzutu mogło mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, zważywszy, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego, uwzględniającym również dorobek orzecniczy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, rzeczywiście nie budzi żadnych wątpliwości, że sąd ma obowiązek - od chwili gdy dysponuje niezbędnymi informacjami dotyczącymi okoliczności prawnych i faktycznych danej

sprawy - zbadania z urzędu, czy klauzula ma charakter abuzywny i wyciągnięcia z tego konsekwencji, bez oczekiwania na to, aby konsument poinformowany o swoich prawach domagał się stwierdzenia jej nieważności. Klauzula abuzywna nie wywołuje skutków od początku (*ab initio*) i z mocy samego prawa (*ipso iure*) (por. np. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56 i tam przywoływane orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości). Nie można przy tym pomijać, że kwestionowane przez powodów postanowienia składające się na mechanizm indeksacji obejmowały § 4 ust. 2 Umowy („W czasie trwania Okresu pożyczki, Pożyczkobiorca obowiązany jest do comiesięcznej spłaty odsetek zgodnie z Harmonogramem Spłat, który zostanie wysłany do Pożyczkobiorcy listem poleconym w terminie do 14 dni roboczych od dnia uruchomienia środków”) w związku z § 3 ust. 8 Umowy („Uruchomienie Pożyczki następuje w PLN przy jednoczesnym przeliczeniu w dniu wypłaty na walutę wskazaną w umowie pożyczki zgodnie z kursem kupna dewiz obowiązującym w Banku w dniu uruchomienia”), z § 4 ust. 5 Umowy [„Metodę i terminy ustalania kursu wymiany walut (na podstawie którego wyliczane są raty spłaty i bieżące saldo zadłużenia) oraz warunki aktualizacji Harmonogramu Spłat określa Regulamin”], z § 14 ust. 7 Regulaminu [„Spłata kredytu (pożyczki) następuje zgodnie z Harmonogramem Spłat stanowiącym załącznik do Umowy Kredytu (Umowy Pożyczki). Pierwszy Harmonogram na okres 12 miesięcy zostanie wysłany do Kredytobiorcy (Pożyczkobiorcy) listem poleconym (na życzenie)”] oraz z § 14 ust. 10 Regulaminu [„W przypadku kredytu (pożyczki) indeksowanego (indeksowanej) kursem waluty obcej harmonogram spłaty kredytu (pożyczki) jest wyrażony w walucie obcej. Kwota raty odsetkowej obliczana jest według kursu sprzedaży dewiz, obowiązującego w Banku na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów z dnia spłaty, chyba że Umowa Kredytu (Umowa Pożyczki) stanowi inaczej”]. Zgodnie zaś z jednolitym orzecznictwem Sądu Najwyższego określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów walut ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, w związku z czym jest niedopuszczalne (por. wyroki z dnia 22 stycznia 2016

r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl., z dnia 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl., z dnia 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z dnia 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl., z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z dnia 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, niepubl., z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl., z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl., z dnia 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24, niepubl. i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

Skarżący ma rację, że to, czy - i w jakim zakresie - Bank miał prawo pobrać sporne kwoty tytułem odsetek karnych od niespłaconego kapitału, zależy także od prawidłowości oznaczenia kapitału. *In casu* zaś - zdaniem Sądu Okręgowego - „przedmiot postępowania określony okolicznościami faktycznymi, sprowadzał się (...) do ustalenia czy pozwanemu w określonych bezspornych granicach czasowych, przysługiwało określone uprawnienie do obciążenia drugiej strony stosunku prawnego, dodatkowymi należnościami ubocznymi w postaci odsetek karnych z tytułu korzystania z pożyczzonego kapitału”. Nie można też pomijać, że zgodnie ze zdecydowanie przeważającym już obecnie poglądem wyeliminowanie niedozwolonych postanowień umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej odnoszących się do sposobu określania kursu waluty obcej (tj. elementu mechanizmu indeksacji), prowadzi także do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy

o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z dnia 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 10 marca 2023 r., II CSKP 1017/22, niepubl., z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22, niepubl., z dnia 25 maja 2023 r., II CSKP 1311/22, niepubl., z dnia 6 czerwca 2023 r., II CSKP 1159/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2023 r., II CSKP 1530/22, niepubl., z dnia 21 listopada 2023 r., II CSKP 1675/22 i II CSKP 701/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl. i II CSKP 1753/22, z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 24 stycznia 2024 r., II CSKP 1496/22, niepubl., z dnia 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24, niepubl. oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

Z kolei rozważając znaczenie § 1 ust. 2 Aneksu z 2009 r. („Strony zgodnie oświadczają, iż na dzień sporządzenia niniejszego Aneksu saldo zadłużenia Pożyczki wyrażone w walucie CHF wynosi 360.487,75 CHF”) oraz § 1 ust. 5 Aneksu z 2009 r. („Dotychczasową treść § 4 ust. 3 Umowy skreśla się, a w to miejsce wpisuje się nową treść w brzmieniu: „3. Spłata wszelkich zobowiązań z tytułu niniejszej Umowy dokonywana będzie w walucie CHF z Rachunku Pożyczki. W celu dokonania spłaty Pożyczki Pożyczkobiorca winien zapewnić odpowiednią ilość środków na Rachunku w PLN nr [...]. W dniu zapadalności raty Bank zarachuje środki znajdujące się na Rachunku w PLN na spłatę Pożyczki stosując do wyliczenia należnej raty wyrażonej w CHF średni kurs NBP z godziny 12:00 z dnia wymagalności raty, w taki sposób, że środki znajdujące się na Rachunku w PLN, po przeliczeniu na CHF przy zastosowaniu ww. średniego kursu NBP, Bank przeleje na Rachunek Pożyczki. Szczegółowe zasady prowadzenia Rachunku w PLN zawiera „Regulamin otwierania i prowadzenia rachunków bankowych dla osób fizycznych w

Bank S.A.”), należy pamiętać, że zgodnie z jednolitym orzecznictwem Sądu Najwyższego aneksy usuwające czy modyfikujące niedozwolone postanowienia mogą sanować ich wadliwość tylko wtedy, gdy stanowiły wyraz swobodnej i świadomej decyzji konsumenta co do rezygnacji z powoływania się na abuzywność postanowienia, a to zakłada, iż wiedział on o jego abuzywności i związanych z tym konsekwencjach (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl., z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24, niepubl. i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

Nie można ponadto wykluczyć – kwestia ta nie była przedmiotem analizy Sądów - że podstawą określenia w § 1 ust. 2 Aneksu z 2009 r. salda zadłużenia na kwotę 360.487,75 CHF, były również postanowienia, które również odwoływały się kursu waluty określonego w tabeli ustalonej jednostronnie przez Bank. Sama zaś okoliczność, że zawierając Aneks z 2009 r. zaakceptowali tę kwotę, nie wyłącza jeszcze *per se* kontroli tego postanowienia (por. postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 30 maja 2024 r., C-325/23, Deutsche Bank Polska, zwłaszcza pkt 66, 68, 70-72).

Odrębną kwestią jest prawidłowość obciążenia powodów ryzykiem walutowym, mimo że – ze względu na uzgodniony okres pożyczki i zastrzeżone w §16B ust. 1 i 4 Regulaminu prawo Pożyczkobiorcy wystąpienia o zmianę waluty po zawarciu Umowy (które przy spełnieniu dodatkowej przesłanki może mieć znaczenie dla oceny ponoszonego ryzyka – por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl. i z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23, niepubl. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2023 r., I CSK 3836/23, niepubl.) – w tej kwestii nie może być mechanicznie uznany za miarodajny dorobek orzeczniczy dotyczący niedopuszczalności obciążenia konsumenta nieograniczonym ryzykiem walutowym (por. zwłaszcza wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23, niepubl., z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl. i tam omówiony wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10

czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 99-103, teza, oraz z dnia 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24, niepubl.).

Z tych względów, biorąc także pod uwagę, że rozpatrywanie pozostałych zarzutów byłoby w zaistniałej sytuacji przedwczesne, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

Roman Trzaskowski Władysław Pawlak Karol Weitz

[SOP]

(K.L.)

[r.g.]